

การสืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงครวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

เมธิกา พ่วงแสง^{1*}

รับบทความ 27 สิงหาคม 2561; ตอรับบทความ 7 พฤศจิกายน 2561

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาการสืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงคร จังหวัดพัทลุง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอด และประชาชนที่เข้าร่วมชมโนราโรงครวัดท่าแค ข้อมูลที่ได้ นำไปวิเคราะห์เชิงพรรณนา พบว่า การดำรงอยู่ของโนราเกิดจากความเชื่อและความศรัทธา โดยมีวัดท่าแค เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรม ลักษณะของการจัดงาน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เครื่องสักการบูชา เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี สถานที่ เวลา ความหมายของพิธีกรรมโนรา มีผู้สืบทอดรับช่วงต่อเป็นรุ่นที่ 3 และได้มีการวางตัว ผู้สืบทอดทำหน้าที่เจ้าพิธีกรรมไว้ การดำรงอยู่ของโนราเป็นไปอย่างเคร่งครัดและบทบาทหน้าที่ของเจ้าพิธีกรรม ยังคงสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ หน้าที่ในการสืบทอดความเชื่อ ความศรัทธา สืบทอดอัตลักษณ์ หน้าที่ ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ หน้าที่ในการให้ความบันเทิง และหน้าที่ในการสื่อสาร สืบทอดและการดำรงอยู่ ของโนราโรงครวัดท่าแคสู่คนรุ่นหลัง

คำสำคัญ: การสืบทอดและการดำรงอยู่ โนราโรงคร พัทลุง

¹ นักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

* ผู้ประสานงานหลัก: maythika.p@rmutp.ac.th

The Preservation and The Existence of Nora Rongkru Wat Tha Khae Tambon Tha Khae, Amphoe Mueang, Phatthalung

Maythika Puangsang^{1*}

Received 27 August 2018; Accepted 7 November 2018

Abstract

This research was to study inherit and existence of Nora Rongkru Phatthalung Province. Use the qualitative research methodology to collect data from people about inherit and people attending Nora Rongkru Wat Tha Khae. The data were analyzed for descriptive purposes. The results showed that Nora's existence is born of faith and faith. Wat Tha Khao Is a ritual source, The nature of the event. Ritual participants Sacrificial Costume, instrument, place, time, meaning of the ritual, Nora the successor to the third generation and the successor of the ritual. The existence of Nora is strictly and the role of the ritual continues to the present the functions of inheritance, faith, inheritance, identity, the duty to create mental security, fun to entertain and the duty of communication. The succession and existence of the Nora teacher Tha Khao to generation.

Keywords: The Preservation and The Existence; Nora Rongkru; Phattalung

¹ Researcher, Institute of Research and Development, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

* Corresponding Author: maythika.p@rmutp.ac.th

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นชุมชนนั้น ๆ ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวิถีชีวิตของคนในสังคม มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม รวมถึง เอกลักษณ์ และความเชื่อต่าง ๆ ของคนละแต่ละท้องถิ่น จนกลายเป็นประเพณีศิลปะทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ แต่สังคมในยุคปัจจุบันที่มากไปด้วยความเจริญและวิวัฒนาการอันก้าวหน้าทันสมัย ทำให้มุมมองด้านความเชื่อ และตำนานต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแตกต่างออกไปจากวิถีดั้งเดิม โดยวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ที่รับเอาความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์เชิงประจักษ์ และเป็นไปตามแนวคิดเหตุผลนิยม เท่านั้น (ณัฐพร โกศยานนท์ และณัฐริกา สุนทรธนผล, 2559, น. 999) สำหรับภาคใต้ของประเทศไทยร่ำรวยในด้านศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะนาฏศิลป์มีหลายอย่าง เช่น ลิเกป่า มะโย่ง รองเง็ง โนรา ฯลฯ โนราได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นนาฏศิลป์ที่เป็นตัวแทนของชาวภาคใต้ ซึ่งมีลีลาและคีตลักษณ์บอกถึงความแข็งแกร่ง บึกบึน ฉับไวและเด็ดขาด เป็นกิจกรรมวัฒนธรรมที่เก่าแก่ เป็นการสื่อสารที่ใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือและใช้การเคลื่อนไหวอันเป็นไปอย่างมีจังหวะ โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและจิตวิญญาณของผู้แสดง ซึ่งมีผสมผสานกับลีลาดนตรีที่ประโคนควบคุมกับลีลาท่ารำและบทร้องแล้ว จะบอกถึงความหนักแน่นเฉียบขาด ฉับพลัน และอีกทีก็เข้าใจเป็นอย่างดี โนราจึงเป็นการแสดงที่ไม่ใช่เพียงการบันเทิงหรือเป็นกิจกรรมนันทนาการเพื่อผู้ชมเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อชาวบ้านเกือบทั้งชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากศิลปินได้ใช้การแสดงโนราเป็นเครื่องแสดงปฏิบัติการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและต่อปัญหาสังคม โนราจึงอาจนับได้ว่าเป็นส่วนประกอบหนึ่งของประวัติศาสตร์สังคม การอนุรักษ์โนราจึงมีความหมายอย่างยิ่ง (ชวน เพชรแก้ว, 2559, น. 6) “โนรา” (หรือ มโนรา มโนราห์) เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน โนราเมืองค้ประกอบสำคัญ คือ เครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสวยงาม และเครื่องดนตรีที่ให้เสียงไพเราะมีจังหวะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ขณะที่ผู้เล่นโนรานั้นจะต้องมีความสามารถในศาสตร์และศิลป์แห่งโนรา ทั้ง การรำรำ ร้อง เล่น การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง แววตา และมีปฏิภาณไหวพริบในการแสดงการเดินสัดที่ส่วนใหญ่จะเป็นมุกตลกเรียกเสียงหัวเราะจากผู้ชม ซึ่งจำเป็นต้องฝึกฝนกันตั้งแต่วัยเล็ก ๆ (ปิ่น บุตรี, 2559) โนรานอกจากจะเป็นศิลปะการแสดงที่สื่อถึงความบันเทิง และในอีกมุมหนึ่งก็ยังเป็นการสื่อถึงความเชื่อและความศรัทธาในรูปแบบของพิธีกรรมที่เรียกกันว่า “โนราโรงครู” ซึ่งถือเป็นศิลปวัฒนธรรมอันโดดเด่นของภาคใต้

“โนราโรงครู” ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังถือเป็นชีวิตและจิตวิญญาณของพี่น้องชาวปักษ์ใต้ โนราโรงครู เป็นพิธีอัญเชิญครูหรือบรรพบุรุษโนรามายังโรงพิธี เพื่อรับการเช่นสังเวททำพิธีไหว้ครู อันเป็นการแสดงความกตัญญูตถะเวทิตาต่อครูหมอโนรา (ครูโนรา) และตายายโนรา (บรรพบุรุษ) เมื่อเชื้อเชิญวิญญาณครูมาเข้าทรงหรือ “ลง” มายังโรงพิธี จึงเรียกพิธีนี้ว่า “โนราลงครู” หรือ “โนราโรงครู” (Art of Traveler, 2559) โนราโรงครูมีการกระทำกันทั่วไปในภาคใต้โดยจัดเป็นโรงครูประจำปีหรือโรงครูเพื่อแก้บน โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง จังหวัดตรัง และจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ที่ยังคงปรากฏเด่นชัดและเป็นโนราโรงครูใหญ่และสำคัญประจำปีและยังคงรูปแบบพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด (ปิ่น บุตรี, 2559) เป็นโนราโรงครูใหญ่และน่าสนใจ คือ โนราโรงครูวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ซึ่งจัดขึ้นในวันพุธสัปดาห์ที่ 2 เดือน

6 ของทุกปี ลูกหลานครูหมอ ตายายโนราต่างหลั่งไหลมาจากทุกหัวสารทิศเพื่อมาบูชาครู ตามความเชื่อของผู้มีเชื้อสายโนราเชื่อกันว่าวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงนั้นเป็นจุดกำเนิดมโนราห์ ครูหมอ ตายายโนรา ยังเฝ้ามองและเฝ้ารอลูกหลานอยู่ที่นี่ในทุกปี เมื่อลูกหลานเชื้อสายโนราที่มาที่นี่จะเข้าไปจุดธูปเทียนบอกกล่าวต่อรูปเคารพพ่อขุนศรีศรีทรา แล้วเชิญครูบาอาจารย์ของใครของมัน มาประทับร่างหรือที่เรียกกันว่า “เข้าทรง” ซึ่งแต่ละคนจะแสดงอาการท่าทางที่แสดงออกแตกต่างกันออกไป บางคนร้องไห้ บางคนเปลี่ยนเป็นคนแก่หลังงอ้มเดินไม่ไหวต้องมีคนคอยพยุง บางคนออกทำร้ายรำหรือสาแดงฤทธิ์ต่าง ๆ เช่น การปีนปายโรงครู จนถึงกับต้องเชิญลง ทั้งนี้หากผู้ที่ไม่เคยเข้ามาร่วมงานหรือร่วมชมโนราโรงครูวัดท่าแค อาจค่อนข้างตกใจกับสิ่งที่ได้พบเห็น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกร่างทรงก็ไม่ได้มีพิษมีภัยแก่ผู้ใดเลย จากข้อมูลที่กำลังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่อง “การสืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของโนราโรงครูวัดท่าแค
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของโนราโรงครูวัดท่าแค
3. เพื่อศึกษาการสืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงครู ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน

การทบทวนวรรณกรรมและแนวคิด

1. การสืบทอดวัฒนธรรม

การสืบทอดวัฒนธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความก้าวหน้า และ ศีลธรรมของประชาชน (สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2545, น. 1) มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ การดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่าง ๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงสามารถพิจารณาได้ หลายมิติไปด้วย วัฒนธรรมมีความหมาย ดังนี้ 1) วัฒนธรรม คือ ผลรวมของทุกสิ่งซึ่งเป็นความเจริญงอกงามที่สังคมนั้น ๆ ได้ทำไว้หรือได้สั่งสมมา 2) วัฒนธรรม คือ ผลงาน สร้างสรรค์ทางศิลปะและพุทธิปัญญาทุกแขนง 3) วัฒนธรรม คือ สิ่งที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีตกทอดมาจากบรรพบุรุษ และ 4) วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีค่าแสดงรสนิยมของผู้ดี หรือชนชั้นสูงที่มีการศึกษาและฐานะดี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2551ก, น. 11)

2. แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาด้านความเชื่อและพฤติกรรม ทำการศึกษาภายใต้บริบทและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น โดยในการศึกษานั้นได้มีนักมานุษยวิทยาและนักจิตวิทยาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจและการวิเคราะห์ความหมายที่ปรากฏและซ่อนอยู่ในแต่ละขั้นตอนของพิธีกรรม ซึ่งนักวิชาการต่างมุมมองที่แตกต่างกันออกไป เช่น

Alfred Reginald, Radcliffe (อ้างถึงใน ทรงสิริ วิจารณ์, 2559, น. 35) ที่มองว่าหน้าที่ทางสังคมเป็นส่วนสนับสนุนให้โครงสร้างสังคมคงอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมมีกระบวนการทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดความมั่นคงอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี

อีริค โรธเนเบอร์เกอร์ (อ้างถึงใน ชุตินิษฐ์ ปานคำ และวนาวัลย์ คาคี, 2560, น. 155) กล่าวว่า พิธีกรรมประกอบไปด้วยรูปแบบของการกระทำและกระบวนการความคิด พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่ผู้คนปฏิบัติ และแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา เช่นเดียวกับที่ตนคิด ขณะที่ข้อมูลจากประวัติศาสตร์และการสังเกตแสดงว่า รูปแบบที่แสดงให้เห็นมีความหลากหลายและไม่คงที่ในบางส่วนของกระบวนการความคิดและพิธีกรรม สำหรับผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมบ่อยครั้งแล้วก็เกิดความเข้าใจในพิธีกรรมแตกต่างกันไปนั้น จะขึ้นอยู่กับชุดความรู้และการกระทำที่ผ่านประสบการณ์ของแต่ละคน และเมื่อกล่าวถึงบทบาทของพิธีกรรมแล้วพบว่า พิธีกรรมไม่ได้หมายถึงการกระทำของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วยภาษาและระบบสัญลักษณ์ ประเพณีรวมถึงศีลธรรมในด้านต่าง ๆ ด้วย

กาญจนา แก้วเทพ สุชาติ พงศ์กิตติวิบูลย์ และทิพย์พร กฤษสุนทร (2554, น. 28-41) ได้ให้มุมมองสำหรับนักนิเทศศาสตร์ในเรื่องสื่อพิธีกรรม คือ การประกอบพิธีกรรมนั้นเป็นเรื่องของการสื่อสาร มีองค์ประกอบของการสื่อสารร่วมด้วยเสมอ ในขณะที่ สมสุข หินวิมาน และคณะ (2553, อ้างถึงใน ชุตินิษฐ์ ปานคำ และวนาวัลย์ คาคี, 2560, น. 155-156) ได้ให้ข้อสังเกตด้านลักษณะร่วมและลักษณะที่แตกต่างระหว่างสื่อพิธีกรรมและสื่อสารมวลชนว่า ในขณะที่สื่อสารมวลชนเกิดขึ้นในโลกยุคสมัยใหม่ สื่อพิธีกรรมกลับมีกำเนิดตั้งแต่โลกยุคเก่า และในขณะที่พิธีกรรมมีการปรับเปลี่ยน แต่ก็มีการคงรักษาไว้ซึ่งความเก่าแก่ เช่น การเปลี่ยนวัสดุในการประกอบพิธีกรรมจากวัสดุธรรมชาติเป็นวัสดุจำพวกพลาสติก เป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา รายงาน เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 30 คน โดยผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพิธีกรรม จำนวน 2 คน 2) ผู้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม จำนวน 4 คน และ 3) ประชาชนที่เข้าชมพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว โดยมีทั้งตัวแทนกลุ่มวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่มีความสนใจ จำนวน 24 คน ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เข้าร่วมงานประเพณีพิธีโนราโรงครูเท่านั้น โดยผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยใช้วิธีการแบบเจาะจง พิจารณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับโนราโรงครูเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกกับผู้ที่มิพบาทต่อพิธีกรรม หลังจากนั้นใช้วิธีการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบ Snowball Technique เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลท่านอื่นที่เข้าชมโนราโรงครู ทั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น การบันทึกข้อมูลภาคสนามจำเป็นต้องระบุรายละเอียดต่าง ๆ ที่นักวิจัยได้จากการสัมภาษณ์ จำเป็นต้องมีเครื่องมือช่วยในการ

วิจัยหลายประเภท ประกอบด้วย เครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ สมุดสำหรับจดบันทึกเพื่อบันทึกข้อมูลภาคสนาม รวมถึงตัวของผู้วิจัยเองเป็นเครื่องมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ประเด็นคำถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจะมีความยืดหยุ่น โดยสามารถปรับคำถามได้ตามสถานการณ์ในขณะสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยกำหนดคำถามแบบเจาะลึกไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นคำถามลักษณะปลายเปิด ที่สามารถยืดหยุ่นและเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามตามสถานการณ์เฉพาะหน้าที่พบได้ เพื่อให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องและประสบการณ์ที่พบได้อย่างเต็มที่ โดยมีประเด็นคำถามหลัก ดังนี้ 1) ความเป็นมาของโนราโรงครวัดท่าแค 2) พิธีกรรมและขั้นตอนของโนราโรงครวัดท่าแค 3) อัตลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมโนราโรงครวัดท่าแค และ 4) การสืบทอดบทบาทเจ้าพิธีกรรมของโนราโรงครวัดท่าแค

การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษารั้วนี้เพื่อให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่มีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลโดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้อ่านข้อมูล ทักท้วงและเสนอแนะข้อมูลที่ได้มาและการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยเก็บข้อมูลประเด็นเดียวกันจากคนหลายกลุ่ม ทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในพิธีกรรม และประชาชนที่มาชมพิธีกรรมเพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่ รวมถึงการตรวจสอบกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบข้อมูลที่ไ้กับนักวิชาการที่เคยทำการศึกษามาก่อนและตรวจสอบข้อมูล ชุดเดียวกันกับผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่น ๆ อีกด้วย โดยผู้วิจัยได้สืบค้นเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโนราโรงครเพื่อนำมาประกอบการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จำนวน 10 ฉบับ

ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยก่อนการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลในพิธีกรรมโนราโรงครวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอมือง จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกับพิธีกรรมโนราโรงคร เพื่อศึกษาความเป็นมาและขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ของพิธีกรรมโนราโรงครเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการลงภาคสนาม ผู้วิจัยได้ขออนุญาตเก็บข้อมูลจากผู้รู้เจ้าพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม และประชาชนผู้มาชมโนราโรงครวัดท่าแค นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังเก็บข้อมูลต่าง ๆ ด้วยการสังเกตการณ์ (Observation) ในการทำกิจกรรมและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในงานพิธีกรรมโนราโรงครวัดท่าแคเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเชิงพรรณนา ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดและทฤษฎีมาวิเคราะห์และตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ศึกษาโดยใช้ทัศนะของคนใน (Emic) และทัศนะของคนนอก (Etic) มาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ไ้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบ ตีความข้อมูล โดยอาศัยเครื่องมือทางความคิด (Conceptual Tools) เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ถูกวิจัย หาความสัมพันธ์ของข้อมูล โดยมีกรอบการวิเคราะห์ซึ่งใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ใช้ภาพรวมของปรากฏการณ์ ใช้บริบทของปรากฏการณ์ มาอภิปรายผลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ความเป็นมาของโนราโรงครุวัดท่าแค

โนราโรงครุนั้นไม่มีปรากฏหลักฐานว่ามีมาแต่เมื่อใด ในที่นี้ขอกล่าวเฉพาะโนราโรงครุวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง การจัดงานโนราโรงครุวัดท่าแคถือกำเนิดมาหลายปีแล้ว ยังไม่แน่ชัดว่าจัดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด แต่ที่มีหลักฐานชัดเจนถึงการจัดโนราโรงครุใหญ่อย่างเห็นในปัจจุบันนี้ ได้เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 ด้วยเหตุที่วัดแห่งนี้มีหลักพ่อขุนศรีศรัทธา หรือ เชื้อขุนหา ปรมาจารย์โนรา ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของวัด พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร ผู้ก่อให้เกิดโนราโรงครุวัดท่าแค จึงทรงสร้างรูปปั้นขุนศรีศรัทธาและพรานบุญ บริเวณศาลาเชื้อขุนหา เพื่อประดิษฐานรูปปั้นเป็นอนุสรณ์ของขุนศรีศรัทธา และจากความเชื่อว่าขุนศรีศรัทธาเป็นครูคนแรก จึงจัดให้มีโนราโรงครุขึ้นที่วัดท่าแค โดยมี โнораแปลก (แปลก ชนะบาล) เป็นครูโนราอาวุโสของบ้านท่าแค และจังหวัดพัทลุง เป็นผู้นำสำคัญและเป็นเจ้าพิธีกรรมในรุ่นแรก โดยนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จึงได้กำหนดให้วันพุธสัปดาห์ที่ 2 ของเดือน 6 มีการจัดพิธีไหว้ครูโนราและรำโนราโรงครุถวาย ชาวบ้านที่เชื่อว่าตนเองมี “ตายายโนรา” ก็จะมาเข้าร่วมชุมนุมกันอย่างคับคั่ง โнораใหม่จากทั่วสารทิศที่ต้องการครอบเหรีต หรือผูกผ้าใหญ่ หรือแต่งพอก ก็จะมาเดินทางมาร่วมงาน นอกจากนั้น ยังมีการแก้หมอย (แก้บน) การรำคล้องหงส์ และรำแทงเข้ ในงานนี้อีกด้วย (สัมภาษณ์เกรียงเดช, 2560) และไม่เพียงเอกลักษณ์งานด้านการแสดงที่โดดเด่นของโนราโรงครุ การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายของโนรายังเป็นเอกลักษณ์งานฝีมือที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเช่นกัน โดยเครื่องแต่งกายของโนราประกอบด้วยสิ่งสำคัญต่อไปนี้ 1) เเหรีต 2) เครื่องผูกปิด 3) ปีกนกแอ่น 4) ซับทรวง หรือทับทรวง 5) ปีก (หรือที่ชาวบ้าน เรียกว่า หางหรือหางหงส์) 6) ผ้าถุง 7) เพลา หรือเหน็บเพลาหรือหนับเพลา 8) หน้าผ้า ลักษณะเดียวกับชายไหว ถ้าเป็นของโนราใหญ่ 9) ผ้าห้อย 10) กำไล ต้นแขนและปลายแขน 11) กำไล กำไลของโนรามักทำด้วยทองเหลือง ทำเป็น วงแหวน ใช้สวมมือ และเท้าข้างละหลาย ๆ วง 12) เล็บ 13) หน้าพราน เป็นหน้ากากสำหรับตัว “พราน” ซึ่ง เป็นตัวตลก 14) หน้าทาสี หน้าผู้หญิง มักทาสีขาว ดังแสดงในภาพที่ 1

พิธีกรรมและขั้นตอนของโนราโรงครุวัดท่าแค

ในลักษณะของการรำโนราโรงครุเริ่มจากการทำโรง โรงที่ถูกต้องจะต้องเป็นเรือนไม้ ภายในโรงโนราแบบดั้งเดิม เป็นเรือนเครื่องผูกขนาด 9 x 11 ศอก มีเสา 6 เสา ไม่ยกพื้น ไม่ต่อตะปูในการก่อสร้าง หันหน้าไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้ หลังคาเป็นรูปหน้าจั่ว มุงจาก ครอบกระเบื้องหรือใบเตยไว้ตรงกลางจั่ว ด้านซ้ายหรือด้านขวาทำเป็นชั้นสูงระดับสายตา เพื่อวางเครื่องบูชา เรียกว่า “ศาล” หรือ “ฟาโล” ด้านหลังของโรงพิธีทำเป็นเพิงพักของคณะโนรา โнораโรงครุของวัดท่าแคมีแต่โบราณตั้งแต่สมัยรุ่นอาจารย์ของอาจารย์ ตั้งแต่โนราช่วย มาโนราปูน แต่ที่ปรากฏชัดเจนและทำกันต่อเนื่องทุกปี คือ ในยุคของโนราแปลก โนราสมพงศ์ และโนราเกรียงเดช (รุ่นที่ 3) ซึ่งเป็นผู้สืบทอดเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครุวัดท่าแคในปัจจุบัน โнораโรงครุวัดท่าแค โดยปกติแล้วจะจัดขึ้นในวันพุธสัปดาห์ที่ 2 เดือน 6 ของทุกปี โดยใช้วัดท่าแคเป็นสถานที่จัดงาน ใช้เวลาทั้งหมด 3 วัน มีกำหนด ดังนี้

ภาพที่ 1 “เทริด” เครื่องประดับหนึ่งในเครื่องแต่งกายของโนรา
ภาพถ่ายโดย: จักรภัทร พรหมสิงห์

โนราโรงครูวันที่ 1 วันพุธ : โนราเข้าโรง ทำพิธีไหว้ภูมิโรง พิธีตั้งบ้านตั้งเมือง โดยจะเริ่มพิธีในเวลา 15.00 น. เป็นการไหว้ภูมิโรง และเมื่อถึงเวลาโนราเข้าโรงก็จะทำนํ้ามนต์หน้าขอ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ตามสายฉบับของโนราแปลก มีการดับสาดดับหมอน (จัดวางเสื้อและหมอน) ทางฝั่งตะวันตกหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเพื่อเป็นการแสดงการทักทายเจ้าที่เจ้าทางก่อนเข้าโรงโนรา ทำนํ้ามนต์ประพรมเครื่องดนตรีและโรงโนรา เพื่อบรรเทาขับไล่ของไม่ดีต่าง ๆ ตั้งเครื่องตั้งของ จัดโรง ถึงเวลากทมขมรัง โนราใหญ่เริ่มเบิกโรง เบิกโรงเป็นการบูชาเครื่องดนตรีประกาศขอขานเจ้าที่เจ้าทาง เครื่องดนตรียี่ดอาคมซึ่งเป็นความเชื่อกันว่าจะทำให้เครื่องดนตรีมีเสียงดังกังวานได้ยินถึงไหนคนรักถึงนั้น เสร็จก็จะเป็นพิธีเบิกโรง เริ่มโหมโรง โนราใหญ่บอกกล่าวภาสครุ เริ่มด้วยการขานเอนว่าโดยไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ขานเอนว่ากันว่าเป็นการรำพึงรำพันของนางนวลทองสำลีที่ถูกลอยแพ ภาสครุเสร็จแล้วจะเป็นการเชิญครุ ชุมนุมครุ เสร็จแล้วจะเป็นพิธีการตั้งบ้านตั้งเมือง โนราใหญ่ก็จะทำการตั้งบ้านตั้งเมืองเสร็จจากพิธีการตั้งบ้านตั้งเมืองก็จะเป็นการกราบครุ กราบครุเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อเชิญเข้ามาแล้วก็ต้องกราบครุ กราบครุยังรวมถึงความเป็นสิริมงคลของเรา (ผู้รำโนรา) อีกด้วย เป็นอันเสร็จพิธีกรรม แล้วจึงต่อด้วยภาคบันเทิงไปจนถึงเวลาประมาณ 24.00 น.

โนราโรงครูวันที่ 2 วันพฤหัสบดี : พิธีเชิญครุ (ภาสครุ) พิธีบวงสรวงครุ พิธีแห่ผ้าผูกต้นไม้โพธิ์ รำถวายศาล พิธีรำแก้เหมย (แก้บน) การเหยียบเสน ออกพราน รำ 12 คำพลัด แต่งพอก ตอนเช้าดวงตะวันทอสีทองเวลาประมาณตีห้าครึ่ง ผู้ทำหน้าที่เป็นโนราใหญ่ต้องทำการชุมนุมครุ ซึ่งเป็นกุศโลบายของคนสมัยก่อนที่จะเป็นการปลุกผู้ทำหน้าที่แม่ครัวมาทำกับข้าวให้กับโนราได้กิน แต่ทั้งนี้ก็ยังแฝงด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์ คือ เราชุมนุมครุเพื่อเป็นการ

บอกกล่าวแก่ดวงวิญญาณของครูอาจารย์ว่าวันนี้ยังคงมีพิธีการ ให้ครูหมอนโรและเทวดาที่ได้ัญเชิญมาอยู่ประจำโรงโนรา เรายังมีพิธีกรรมอีก และจัดเครื่องเซ่นไหว้ถวายข้าวถวายของ และกราบครูอีกเหมือนเดิม เมื่อถึงเวลาประมาณ 9.00 น. จึงเริ่มพิธีการโหมโรงอีกครั้งหนึ่ง กราบครูตามลำดับ ชุมนุมครูและถวายข้าวถวายของสำหรับมือเที่ยงอย่าให้พ้นเวลาพระฉันทเพล คนที่เฝ้าของมาเช่นไหว้ เขาจะมากันในวันนี้ มีพร้อมทั้งของคาวของหวานต่าง ๆ มีพร้อมหมด คนที่แก้บนด้วยหัวหมูก็จะนำมาในวันนี้ ถือว่าเป็นการส่งให้กับพ่อแม่ ตายาย ครูหมอ ให้เขาเหล่านั้นได้รับได้กิน กราบเช่นครูหมอเสร็จสิ้น ก็เป็นการกราบครูเช่นเดิม เสร็จพิธีกรรมช่วงนี้ก็จะเป็นการรำถวายศาล การรำถวายศาลคือการรำด้วยโนราผู้ชายหนึ่งคน นั้นเป็นการแสดงให้เห็นว่าได้เลี้ยงข้าวปลาอาหารคาวหวานแล้ว ยังมีการแสดงความบันเทิงให้ได้อีกด้วย ก่อนโนราใหญ่จะออกโรงจะให้ โнораผู้ชายจะรำถวายหนึ่งคน เสร็จแล้วจะเริ่มท่อง 12 คำปลัดไปจนถึงบทสุดท้าย สำหรับวันนี้พิธีการสำคัญ คือ การแต่งพอก การแต่งพอกจะเป็นลักษณะของเครื่องแต่งกายที่แปลกจากปกติ โดยจะสังเกตได้จากพอกข้างหลังเย็บเป็นชั้น ๆ และมีผ้าเช็ดหน้ามัดเป็นลูก ๆ เรียกว่าผ้าล้อมพอก พอกนี้หมายถึงการพอกพูนโภคสมบัติ เป็นสมบัติของตาหลวงโนราในสมัยก่อน โнораสมัยก่อนเขารำแบบเดินโรงสมบัติไม่มีที่เก็บ ก็จะเย็บใส่ไว้ในพอกเพื่อเป็นการหลบสายตาของโจรหรือของบรรดาคนที่คิดไม่ดีต่อโนรา เป็นการเอาผ้าล้อมไว้ไม่ให้ใครมองเห็นได้ จนกลายมาเป็นความเชื่อในปัจจุบันที่เชื่อกันว่าเป็นการพอกพูนโภคสมบัติ เงินที่ใส่ไว้ในพอกก็จะนำไปทำขวัญลูก ลูกพอกที่ได้ม้วนไว้ดังยังงี้ก็ไม้ออก หมายความว่าเข้ามาแล้วเก็บมาแล้ว มีความเหนียวแน่น การแต่งพอกจะมีผ้าข้างหน้าที่เรียกว่าผ้าวงช้าง ผ้าผืนนี้ใครได้เอาไปใช้หมายถึงเป็นผู้มีบุญบารมี มีบารมีที่ดี นั่นคือความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา

เสร็จพิธีกรรมของวันพฤหัสบดี ก็จะมาต่อช่วงกลางคืนเป็นการรำโนราปกติ พิธีการแก้บน คนที่จะออกพราน รำถวาย พิธีเหยียบเสนก็จะทำกันในวันพฤหัสบดี ถ้าคนเยอะจนไม่ทันพิธีในวันพฤหัสบดีก็ยังสามารถทำได้ในวันศุกร์ ตามความเชื่อการเหยียบเสน คือ การรักษา รักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เเสนเป็นลักษณะพิเศษลักษณะคล้ายปานแดงที่นูนขึ้นมา ซึ่งเชื่อกันไปหาหมอทางโรงพยาบาลรักษาไม่ได้หรือรักษาไม่หาย จึงใช้วิธีโดยการให้โนราใหญ่เป็นคนเหยียบ ในพิธีการเหยียบเสนก็ต้องมีข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ กล้วยาคา กล้วยาขัดมอญ ใบบอน รวงข้าว ใบมิด เข็มด้าย เงิน ทอง พร้อมด้วยน้ำที่ใช้ทำนํมตในการรักษา สิ่งเหล่านี้เชื่อกันเป็นการดลบันดาลของครูหมอโนราซึ่งเป็นบรรพบุรุษที่มีความผูกพันกับโนราและยังอาศัยความมีตะบะของโนราใหญ่ในการรักษา กิจกรรมต่าง ๆ จะดำเนินไปจนถึงเวลาประมาณ 24.00 น. การเหยียบเสนเป็นการบำบัดปิดเปาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งจะกระทำโดยโนราใหญ่ที่ผ่านพิธีกรรมและกระทำพร้อมกับการรำรำโนราโรงครู สะท้อนถึงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อพิธีกรรมจากพิธีกรรมดังกล่าวเชื่อกันว่าจะทำให้เสนค่อย ๆ หายไป ถ้ายังไม่หายก็ให้ทำซ้ำอีกจนครบ 3 ครั้ง เเสนจะค่อย ๆ หายไปในที่สุด ดังแสดงในภาพที่ 2

โนราโรงครูวันที่ 3 วันศุกร์ : เชิญตายายเข้าทรงในร่างทรง พิธีรำแก้บน พิธีตัดเหมรย การเหยียบเสน แก้บน ออกพราน รำคล้องหงส์ จับบทสิบสอง รำแทงเข้ พิธีบูชาตายาย

เวลา 09.00 น. โนราลงโรง โนราภาสครู โนราเชิญครู พิธีเซ่นไหว้ครูหมอ และอาจมีพิธีแก้บน พิธีเหยียบเสนต่อ เมื่อทุกอย่างเสร็จสิ้นหมดแล้วก็จะเป็นการเริ่มบทคล้องหงส์ การละเล่นคล้องหงส์เสร็จก็จะเป็นการแทงเข้ จากนั้นจะเป็นการบูชาวิญญาณครูหมอนโนรา โนราโรงครูวัดท่าแคจะไม่มีการทำพิธีตัดเหมรย (พิธีส่งวิญญาณครูหมอ

ภาพที่ 2 พิธีเหยียบเสนา
ภาพถ่ายโดย: จักรภัทร พรหมสิงห์

โนรา) เนื่องจากเชื่อถือนันว่าวัดท่าแคเป็นที่อยู่ของครุหมอโนรา หากทำพิธีตัดเหมราย เมื่อเสร็จพิธีเท่ากับทำพิธีตัดขาดจากครุ พิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคจึงสิ้นสุด หลังจากทำพิธีแทงเข้ ในวันที่ 3 ซึ่งเป็นวันศุกร์ จากนั้นก็เป็นอันเสร็จพิธีโนราโรงครูวัดท่าแค

สำหรับการรำคล้องหงส์ ในพิธีเข้าโรงครูเป็นไปเพื่อให้พิธีสมบูรณ์ สำหรับการรำคล้องหงส์ใช้ผู้รำ จำนวน 8 คน โดยมีโนราใหญ่เป็น “พญาหงส์” และโนราอื่น ๆ จำนวน 6 คนเป็นเหล่าหงส์ โดยผู้รำเป็นนายพราน 1 คน สำหรับการรำคล้องหงส์จะมีการสมมติท้องเรื่องเป็นสระอโนดาต ร้องบททำนองกลอนพญาหงส์ ในขณะที่หงส์กำลังร้องกลอนบททำนองพญาหงส์ ผู้รับบทบาทเป็นนายพรานจะออกมาด้อม ๆ มอง ๆ เพื่อจะเลือกคล้องพญาหงส์ นายพรานไล่คล้องได้พญาหงส์ พญาหงส์ใช้สติปัญญาจนสามารถหลุดพ้นจากบ่วง เป็นการจบการรำคล้องหงส์ โดยเชื่อกันว่าการรำคล้องหงส์ในโรงครูทั้งตัวพญาหงส์ คือ โнораใหญ่และผู้แสดงเป็นพราน มีครุโนราเข้าทรงด้วย ดังแสดงในภาพที่ 3

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรมของโนราโรงครูวัดท่าแคแล้ว จะมีเงินที่ได้รับจากการบูชาครุหมอโนรา สำหรับเงินที่ได้จากการบูชาครุหมอโนราเป็นหน้าที่ของโนราใหญ่ที่จะนำไปทำบุญและให้ทาน เมื่อเสร็จพิธีกรรมโนราโรงครูหนึ่งโรงจากนั้นก็จะต้องไปวัด นำปิ่นโตไปถวายพระเพื่อที่เราจะได้ทำบุญถึงครูอาจารย์บรรพบุรุษและให้พระท่านได้ส่งถึงบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ผู้ทำหน้าที่โนราใหญ่จะต้องมีหน้าที่ในการทำพิธีการ (สัมภาษณ์เกรียงเดช, 2560)

อัตลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแค

โนราโรงครูวัดท่าแคมีความอัตลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากโนราโรงครูที่อื่น ๆ และมีความเคร่งครัดถือธรรมเนียมการดำเนินตามพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น พิธีกรรมของการตั้งบ้านตั้งเมือง ก็เชื่อกันว่าเป็นการสร้างบ้านสร้าง

ภาพที่ 3 พิธีรำคล่องหงส์
ภาพถ่ายโดย: จักรภัทร พรหมสิงห์

เมือง ทำให้โรงโนราห์เป็นเพียงโรงโนราธรรมดา กลายเป็นมณฑลพิธีที่สามารถประกอบพิธีกรรมได้ เหมือนการสร้างโบสถ์ก็ต้องสวดคาถาทำพิธีปลุกเสกในโบสถ์ ปลุกเสกสวดคาถาพิธีกรรมของโนราห์ก็ต้องทำในโรงโนราห์จึงต้องทำโรงโนราห์ให้เป็นมณฑลพิธี โรงโนรานั้นจะต้องไม่มีการตอกตะปู ให้ความแข็งแรงของโรงโนราห์ด้วยการผูกมัด มีการดำเนินการตามพิธีการต่าง ๆ ตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัด ไม่ตัดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งออก มีพิธีการเชิญครู (กาศครู) พิธีบวงสรวงครู พิธีแห่ผ้าผูกต้นไม้โพธิ์ รำถวายศาล พิธีรำแก้บน การเหยียบเสน ออกพรวน รำ 12 คำพลัดเชิญตายายเข้าทรงในร่างทรง มีการรำคล่องหงส์ รำแทงเข้ และการบูชาวิญญาณครูหมอโนรา

สิ่งเหล่านี้ทำเพื่อบูชาวิญญาณครูหมอโนราหรือบรรพบุรุษ เมื่อถึงเวลาของเขา เขาก็จะมาประทับทรงเพื่อเป็นการแสดงให้รู้ถึงการมีอยู่จริง ยังมีวิญญาณครูหมอโนรา วิญญาณของบรรพบุรุษที่มาเข้าทรงและรักษาคนหรือที่มีการมาทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความสำคัญ หรือเป็นการแสดงออกว่าได้มีวิญญาณของครูหมอโนราต่าง ๆ ได้มาแสดงจุดกำเนิดของโนรา วิญญาณบางส่วนมาจากการเชิญโดยที่โนราที่ได้กล่าวเชิญด้วยบทกลอน เชิญให้มาประทับทรงเขาเหล่านั้นก็มา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ค่อนข้างอธิบายได้ยากในโลกของปัจจุบัน เพราะเป็นเรื่องของไสยศาสตร์ จิตวิทยา รวมถึงเหตุการณ์หลาย ๆ อย่างที่ทำให้บางคนมีอาการแบบนั้น (อาการเข้าทรง) บางคนมีวิญญาณของครูหมอโนรามาทรงเต็มตัวทำให้ไม่สามารถรับรู้อะไรได้ สำหรับบางคนก็มาเพียงแอบในร่าง ยังมีความเป็นจิตตัวตนของเราอยู่ หรือบางคนก็เพียงแค่อาศัยในการผ่านร่างไม่ได้ทำให้ลืมตัว แต่มาอยู่เพื่อเป็นการแสดง เป็นการแสดงถึงการมีอยู่ของวิญญาณครูหมอโนรา แสดงให้เห็นว่าวันนี้ท่านเหล่านั้นได้มาถึงแล้ว มากกราบพ่อนุศรศรืธาแล้ว (สัมภาษณ์เกรียงเดช, 2560)

การสืบทอดบทบาทเจ้าพิธีกรรมของโนราโรงครุวัดท่าแค

โนราโรงครุของวัดท่าแคมีแต่โบราณตั้งแต่สมัยรุ่นอาจารย์ของอาจารย์ ตั้งแต่โนราช่วย มาโนราปูน แต่ที่ปรากฏชัดเจนและทำกันทุกปีคือ ในยุคของโนราแปลก โนราสมพงษ์ และโนราเกรียงเดช (รุ่นที่ 3) ซึ่งเป็นผู้สืบทอดเจ้าพิธีกรรมโนราโรงครุวัดท่าแคในปัจจุบัน “เกรียงเดช ขำณรงค์” นายโรงโนราเกรียงเดชน้อย นวลระหงส์ เจ้าพิธีโนราโรงครุท่าแค ด้วยวัยเพียง 29 ปี แต่ต้องรับหน้าที่สำคัญคือ การ “สืบทอด” เจ้าพิธีโนราใหญ่ในพิธีกรรมโนราโรงครุวัดท่าแค โดยสืบทอดจากรุ่นปู่ คือ โนราแปลกท่าแค (แปลก ชนะบาล) บรมครูโนราใหญ่แห่งท่าแค ต่อมาถึงรุ่นน้า โนราสมพงษ์น้อย ดาวรุ่ง (สมพงษ์ ชนะบาล) เรียกได้ว่าทั้งจิตวิญญาณและเลือดเนื้อเชื้อไขของเกรียงเดชจึงมีเชื้อสายโนราเต็มร้อย

ในวัยเด็กจนถึงวันที่มารับหน้าที่โนราใหญ่เจ้าพิธีกรรมโนราโรงครุวัดท่าแค ชีวิตของเกรียงเดชนั้น บางเรื่องก็เป็นโจทย์ที่ไม่อาจหาคำตอบได้ เป็นที่น่าแปลกใจว่าในขณะที่ตอนนั้นพ่อแม่มีลูกมาแล้ว 7 คน แต่พ่อแม่ก็ยังตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรชายจากครุหมอนโนราอีกหนึ่งคน ซึ่งถ้าหากได้ดังหวังจะให้ลูกคนนี้เป็นผู้สืบทอดโนราต่อจากปู่และน้า และในขณะนั้นอีกหนึ่งเรื่องที่เป็นที่น่าประหลาดใจ คือ ตอนนั้นลูกชายสองคนซึ่งเป็นพี่ชายของเกรียงเดชก็ทำหน้าที่รำโนราอยู่ด้วยแล้ว สิ่งเหล่านี้จึงอาจเป็นข้อสงสัยสำหรับบุคคลภายนอก แต่เฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้นที่ไม่มีข้อสงสัยหรือข้อแม้ใด ๆ ในวัยเด็กนั้น เด็กชายเกรียงเดชเติบโตและวิ่งเล่น คลุกคลีอยู่กับโรงโนรา ปู่ (โนราแปลก) ไปแสดงที่ไหนเด็กชายเกรียงเดชก็ติดสอยห้อยตามไปด้วยทุกครั้ง จนกระทั่งซึมซับกลายเป็นความรักและอยากจะเป็นโนราแต่อย่างไรผู้เป็นปู่ก็ไม่ถ่ายทอดวิชาให้ ด้วยเพราะท่านเองก็รำเป็นโดยไม่มีใครสอน (สัมภาษณ์เกรียงเดช, 2560) เกรียงเดช ขำณรงค์ ผู้สืบทอดเป็นโนราใหญ่ รุ่นที่ 3 สำหรับพิธีกรรมโนราโรงครุวัดท่าแค ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 เกรียงเดช ขำณรงค์ เจ้าพิธีโนราโรงครุวัดท่าแค รุ่นที่ 3

ภาพถ่ายโดย: จักรภัทร พรหมสิงห์

อภิปรายผลการวิจัย

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในผลการศึกษาว่าโนราโรงครูไม่มีหลักฐานที่ปรากฏชัดเจนว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด ผู้วิจัยขอกล่าวอภิปรายผลการศึกษาในส่วนของโนราโรงครูวัดท่าแค ซึ่งเป็นวัฒนธรรมและความเชื่อที่มีความละเอียดอ่อนและลึกซึ้ง มีการสื่อสารเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน มีการสืบทอดและจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปีจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นโนราโรงครูใหญ่วัดท่าแค เป็นศูนย์รวมและการหลั่งไหลมารวมกันของผู้มีเชื้อสายโนราจากทุกทั่วสารทิศ แสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธา โดยมีวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู มีเอกลักษณ์และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของโนราโรงครูวัดท่าแค โดยลักษณะของการจัดงาน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เครื่องสักการบูชา เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี สถานที่ เวลา ความหมายของพิธีกรรมโนราโรงครู จะเป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ซึ่งปัจจุบันโนราโรงครูวัดท่าแค มีโนราเกรียงเดช ขำณรงค์ เป็นผู้สืบทอดรับช่วงต่อจากรุ่นปู่ (โนราแปลก) และรุ่นน้า (โนราสมพงษ์) เป็นรุ่นที่ 3 จากการวิเคราะห์ จะพบว่า การสืบทอดโนราโรงครูวัดท่าแคเป็นการสืบทอดจากบุคคลภายในครอบครัว จากรุ่นปู่สู่รุ่นน้าและรุ่นหลาน ซึ่งเชื่อกันว่าโชคชะตาได้มีการกำหนดดวงตัวผู้สืบทอดทำหน้าที่เจ้าพิธีกรรมโนราใหญ่สำหรับโนราโรงครูวัดท่าแคไว้แล้ว สอดคล้องกับ ธัญยาภรณ์ โพธิภาวิน (2560, น. 536) กล่าวถึงการดำรงอยู่ของวงดนตรีแก้วบูชา พบว่า การดำรงอยู่ของวงดนตรีแก้วบูชา เป็นการสืบทอดจากบุคคลภายในครอบครัว ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญเป็นอันดับแรกในการดำรงอยู่ของวงดนตรีแก้วบูชา ครอบครัวเป็นสถาบันแรกในการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ จนเกิดเป็นความรัก และความรู้สึกรักที่ต้องสืบทอดต่อสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ โดยสามารถกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงและส่งต่อการเป็นเจ้าพิธีกรรมนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนท่าแค สิ่งนี้ก่อให้เกิดพิธีกรรมที่ใช้ฐานความคิดเดิม คือ พิธีครอบเหตริเพื่อเริ่มต้นในการรำโนราของเด็ก โดยครูผู้ฝึกสอนหรือพ่อแม่จะเป็นผู้ครอบเหตริให้เพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งเกรียงเดชสามารถทำหน้าที่ของตนเองในการเป็นโนราใหญ่เพื่อการดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคให้เป็นไปอย่างเคร่งครัดและยังคงทำหน้าที่ตามบทบาทของเจ้าพิธีกรรมสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ หน้าที่ในการสืบทอดความเชื่อ ความศรัทธา สืบทอดอัตลักษณ์ของโนราโรงครูวัดท่าแค หน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ หน้าที่ในการให้ความบันเทิง และหน้าที่ในการสื่อสาร สืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคสู่คนรุ่นหลัง เพราะความเชื่อและศรัทธาเหล่านี้เอง ทำให้พิธีกรรมโนราโรงครูวัดท่าแคจึงยังคงอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนท่าแครวมถึงคนได้ในพื้นที่อื่น ๆ อย่างมั่นคงและยืนยาวมาจนถึงทุกวันนี้ ถึงแม้ว่ากระแสของวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่จะส่งผลให้ความเข้มแข็งศรัทธาและความเชื่อของชนบประเพณีโบราณลดลงบ้างก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้ผู้คนลดความเชื่อและศรัทธาลงได้เลย ดังที่ ประสิทธิ์ รัตนมณี และ นรวดี โลหะจินดา (2550, น. 146) กล่าวว่า อิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมเน้นเรื่องการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ การเคารพต่อธรรมชาติ การบรรเลงเครื่องดนตรีเป็นสัญลักษณ์ของการสื่อสาร ซึ่งเป็นโครงสร้างพิธีกรรมทางสังคมของชาวบ้าน จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการสืบทอดของโนราโรงครูได้มีวิธีการถ่ายทอดและเรียนรู้ในลักษณะแบบครอบครัว โดยมีบรรพบุรุษที่มีความรู้ด้านโนราเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ แล้วส่งต่อความรู้นั้นไปสู่รุ่นต่อรุ่นโดยมีวิธีการถ่ายทอดที่เป็นขั้นเป็นตอนผ่านการเล่าเรื่องราวให้ฟัง ปฏิบัติให้ดูและได้เห็นเป็นตัวอย่าง มีส่วนร่วมในพิธีกรรม และการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้จดจำ และเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ปัจจุบันนอกจากการทำหน้าที่เป็นโนราเจ้าพิธีในประเพณีโนราโรงครูวัดท่าแคแล้ว เกรียงเดชยังทำหน้าที่สื่อสาร สืบทอด ดำรงรักษา และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันงดงามของภาคใต้อย่างโนราสู่เยาวชนรุ่นหลัง โดยการเปิดสอนและถ่ายทอดศิลปการรำโนราแก่เยาวชนในพื้นที่ ณ วัดท่าแค อีกด้วย ตามที่ ขวณ เพชรแก้ว (2540, น. 146) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ลูกหลานของชาวบ้านหรือศิลปิน ซึ่งได้ผ่านระบบการศึกษามาระดับหนึ่ง ล้วนแต่ได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบสังคมใหม่แล้วทั้งสิ้น จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เขาเหล่านั้นก็แปลกแยกจากสังคมเดิม จากคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมไปแล้วอย่างมาก ทั้งนี้ เพื่อให้ลูกหลานเยาวชนรุ่นหลังได้ซึมซับคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงยังคงเป็นการรักษาและส่งต่อศิลปวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย เพราะแม้ทุกสิ่งในโลกต่างเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามยุคสมัย ตามความเจริญก้าวหน้า ซึ่งเราไม่อาจควบคุมหรือปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ได้ แต่เราก็สามารถที่จะเรียนรู้เพื่อที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอันงดงามให้คงอยู่ต่อไป อย่างถูกต้องตามขนบธรรมเนียม พิธีกรรมดั้งเดิมและสอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบันและอนาคตที่จะเกิดขึ้น ในประเด็นนี้ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการสืบทอดโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมการรำโนราสู่เยาวชนรุ่นหลัง ให้เยาวชนได้มีการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมอันงดงามและมีการคุณค่ารวมถึงสามารถรำโนราเพื่อแสดงในงานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ สุธีรา อะทะวงษา (2560, น. 146) ได้ศึกษาแนวทางการสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหมสู่ กลุ่มคน 3 วัย ของชุมชนพื้นที่เทศบาลตำบลสิริเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่ามีการฝึกอบรมให้เด็กและเยาวชน เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาการฟ้อนสาวไหมให้แก่คนรุ่นหลัง และสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้นำการฟ้อนสาวไหมไปแสดงในงานต่าง ๆ เป็นการสร้างชื่อเสียงสร้างรายได้ และเผยแพร่วัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหมให้ยังคงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป นอกจากนี้ การสืบทอดและการดำรงรักษาโดยการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในพื้นที่

การมีสถาบันการศึกษาเข้าร่วมสืบทอดการแสดงหนังตะลุงในรูปแบบของ ชมรม “สืบศิลป์ ถิ่นใต้” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ซึ่งหากมองในมิติการสืบทอดจะเห็นได้ว่า สถาบันการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทต่อกระบวนการสืบทอดการแสดงหนังตะลุงในการนำมาเป็นสื่อการเรียนให้กับนักศึกษาแล้ว ขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไปด้วยในตัว ซึ่งอาจเรียกได้ว่า สถาบันการศึกษาได้ทำหน้าที่ทั้งใช้และพัฒนาตัวสื่อไปด้วยเช่นเดียวกัน

ในขณะที่ ธราทิพย์ กันตะวงษ์ (2559, น. 2034) ก็ได้ทำการศึกษาเรื่องการรำโนราแท้ในพิธีไหว้ครูโนราของวัดท่าแค จังหวัดพัทลุง พบว่า การรำโนราแท้เป็นการรำอวดฝีมือและความสามารถของผู้แสดง อันเป็นมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมสำคัญของเชื้อสายนักแสดงโนราทางภาคใต้ โดยให้วัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นศูนย์กลางของการทำพิธี โนราแท้ประกอบไปด้วยผู้แสดง เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี บทร้อง การแต่งกาย โอกาสที่ใช้ในการแสดง สถานที่ อุปกรณ์การแสดง โนราได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกระแสโลกแห่งเทคโนโลยีโดยเฉพาะ ทำให้ความนิยมในศิลปะการรำโนราแท้ลดน้อยลงโดยเยาวชนได้หันไปสนใจกับความบันเทิงทันสมัยจนเกินขอบเขตก่อให้เกิดการเบี่ยงเบนไปจากวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ดังนั้น เพื่อเป็นการสืบทอดและดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคอย่างยั่งยืน จึงมีหน่วยงานให้ความสนใจเข้ามาในการดำรงและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันงดงาม เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าแคร่วมมือกันจัดโครงการสืบสานศิลปะถิ่นโนราหรือโนราโรงครูขึ้น เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม เพราะชาวบ้านเชื่อว่าบ้านท่าแคเป็นแหล่งกำเนิดโนราและเป็นแหล่งสถิตหรือพำนักของครูโนราพิธีไหว้ครูหรือโนราโรงครูเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความกตัญญูต่อครูหมอโนราและบรรพบุรุษที่เป็นโนรารวมทั้งพิธีแก้หมอย (แก้บน) ในกรณีที่มีการบนบานในด้านต่าง ๆ และเพื่อส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนได้มีเวทีการแสดงและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในปัจจุบันการรำโนราโรงครูวัดท่าแคยังมีการจัดขึ้นในทุก ๆ ปี ในวันพุธที่ 2 ของเดือน 6 ถือว่าวัดท่าแคยังคงรักษา และยังเป็น การสืบทอดโนราโรงครูวัดท่าแคไว้สืบไป ซึ่งถือเป็นการสืบทอดและการธำรงรักษาไว้จนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั้งเดิมและมีความเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ได้อย่างดี

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยผู้วิจัยสรุปประเด็นสำคัญจากการวิจัยได้ 4 ประเด็น ดังนี้ 1) การดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคเกิดจากความเชื่อและความศรัทธา โดยมีวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมโนราโรงครูโดยเชื่อกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นแหล่งกำเนิดและสถานที่สถิตของครูหมอและตายายโนรา (บรรพบุรุษ) 2) ลักษณะของการจัดงาน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เครื่องสักการบูชา เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี สถานที่ เวลา ความหมายของพิธีกรรมโนราโรงครู จะเป็นไปตามประเพณีดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ในพิธีโบราณที่หาชมได้ยากและมีขั้นตอนประกอบพิธีกรรมครบถ้วน อีกทั้งยังมีพิธีกรรมบางอย่างเป็นเอกลักษณ์แตกต่างไปจากพิธีโนราโรงครูทั่วไป 3) ปัจจุบันโนราโรงครูวัดท่าแคมีผู้สืบทอดรับช่วงต่อเป็นรุ่นที่ 3 โดยมี “โนราเกรียงเดช ขำณรงค์” เจ้าของคณะโนรา “เกรียงเดชน้อย นวลระหงส์” อันโด่งดังแห่งภาคใต้ เป็นนายโรงโนรา มาทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้ที่โชคชะตาได้มีการวางตัวให้เป็นผู้สืบทอดทำหน้าที่เจ้าพิธีกรรมไว้แล้ว 4) การดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคเป็นไปอย่างเคร่งครัดและบทบาทหน้าที่ของเจ้าพิธีกรรมยังคงสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ หน้าที่ในการสืบทอดความเชื่อ ความศรัทธา สืบทอดอัตลักษณ์ของโนราโรงครูวัดท่าแค หน้าที่ในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ หน้าที่ในการให้ความบันเทิง และหน้าที่ในการสื่อสาร สืบทอดและการดำรงอยู่ของโนราโรงครูวัดท่าแคสู่คนรุ่นหลัง

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐ เช่น การท่องเที่ยวประจำจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรจะมีการจัดรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บข้อมูลทางทางประวัติศาสตร์ด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับโนราโรงครูวัดท่าแค ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง โดยจัดเป็นชุดข้อมูลเพื่อที่จะสามารถสืบค้นและศึกษาข้อมูลได้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับยุคสมัย เช่น การจัดเก็บเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ จัดเก็บในรูปแบบ e-book เป็นต้น ตลอดจนการจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม พิธีกรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอย่างต่อเนื่อง
2. ควรมีกิจกรรมการส่งเสริมถ่ายทอดองค์ความรู้โนราโรงครู หรือการรำโนราให้สู่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลทางศิลปะ วัฒนธรรม พิธีกรรม ที่มีคุณค่าต่อสังคม

3. หน่วยงานด้านชุมชนควรมีการจัดตั้งเป็นชมรม หรือศูนย์การเรียนรู้ขึ้นในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนระหว่างวัด บ้าน หน่วยงาน ในชุมชน (เช่น อบต.) และสถานศึกษาในการประสานกับทางสถานศึกษาที่สนใจบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเรียน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร ที่ให้ความสำคัญและส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยมีการทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

เกรียงเกศ ขำณรงค์. สัมภาษณ์ 18 พฤษภาคม 2560.

ชวน เพชรแก้ว. (2540). *ปัจจุบันและอนาคตของโนรา*. ใน พรศักดิ์ พรหมแก้ว (บรรณาธิการ). *ที่ทรงศรัทธาวัฒนธรรม: รวมบทความทางวิชาการวัฒนธรรมศึกษา*. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ชวน เพชรแก้ว. (2559). โนรา: การอนุรักษ์และพัฒนา. *สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*, 16(1), 1-14.

ชุดินิชฐ์ ปานคำ และวนาวลัย์ ดาดี. (2560). การสืบทอดและการดำรงอยู่ของพิธีกรรมการพ้อนผีมดผีเม็งลานนา จังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 10(1), 152-167.

ณัฐพร โกศัยกานนท์ และนฤฎิภา สุนทรชนผล. (2559). โนราโรงครูในกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาโนราโรงครู คณะประสมค์ กำพลศิลป์. *การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7*. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

ทรงสิริ วิจิตรานนท์. (2559). ประเพณีผีขนน้ำ: กรณีศึกษา ประเพณีผีขนน้ำ บ้านนาข้าว อำเภอยะรัง จังหวัดเลย. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1(1), 33-42.

ธราทิพย์ กันตวงษ์. (2559). การรำโนราแทงเข้ในพิธีไหว้ครูโนราของวัดท่าแค จังหวัดพัทลุง. *รวมบทความการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 7*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ธันยารณณ์ โพธิกาวัน. (2560). การสืบทอดและการดำรงอยู่ของวงดนตรีแก้วบูชา ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 530-547.

ปิ่น บุตรี. (2559). “โนราโรงครูวัดท่าแค” พัทลุง...สุดยอดงานโนรา ทรงคุณค่าคู่แดนใต้. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2561, จาก <https://amp.mgsonline.com/Travel/9590000052662.html>

ประสิทธิ์ รัตนมณี และ นราวดี โลหะจินดา. (2550). โนราโรงครูคณะ “เฉลิมประชา” จังหวัดปัตตานี (รายงานวิจัย). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

สมชัย ใจดี และ ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2541). *ประเพณีและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2551ก). *คู่มือเครือข่ายศูนย์วัฒนธรรมในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านศึก.

สุธีรา อะทะวงษา. (2560). การสืบทอดวัฒนธรรมการพ้อนสาวไหม และแนวทางการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. *Journal of the Association of Researchers*, 22(1), 137-149.

Art of Traveler. (2559). โนราโรงครูท่าแค และชีวิตที่ถูกกำหนดของ เกรียงเดช ขำณรงค์. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2561, จาก <http://www.artotraveler.com/>